

A. ΔΙΔΑΓΜΕΝΟ ΚΕΙΜΕΝΟ: Αριστοτέλης Πολιτικά (A1, 1 & A2, 10-13)

(Το διδαγμένο κείμενο κι η μετάφρασή του δε δίνονται λόγω οικονομίας του χώρου).

B. ΑΔΙΔΑΚΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ: Λυκούργου, Κατὰ Λεωκράτους, 14-15

Δεῖ δ' ὃ ἄνδρες μηδὲ ταῦτα λαθεῖν ὑμᾶς, ὅτι οὐχ ὁμοίός ἐστιν ὁ ἄγων περὶ τούτου καὶ τῶν ἄλλων ἰδιωτῶν. περὶ μὲν γὰρ ἀγνώτος ἀνθρώπου τοῖς Ἕλλησιν ἐν ὑμῖν αὐτοῖς ἐδοκεῖτ' ἂν ἢ καλῶς ἢ καὶ φαύλως ἐψηφίσθαι. περὶ δὲ τούτου ὃ τι ἂν βουλευέσθαι, παρὰ πᾶσιν τοῖς Ἕλλησιν ἔσται λόγος, οἳ ἴσασιν τὰ τῶν προγόνων τῶν ὑμετέρων ἔργα ἐναντιώτατα τοῖς τούτῳ διαπεπραγμένοις ὄντα. ἐπιφανὴς ἔτελ' γὰρ ἐστὶν διὰ τὸν ἔκπλουν τὸν εἰς Ῥόδον καὶ τὴν ἀπαγγελίαν ἣν ἐποιήσατο καθ' ὑμῶν πρὸς τε τὴν πόλιν τὴν τῶν Ῥοδίων καὶ τῶν ἐμπόρων τοῖς ἐπιδημοῦσιν ἐκεῖ, οἳ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην περιπλέοντες δι' ἐργασίαν ἀπήγγελλον ἅμα περὶ τῆς πόλεως ἃ Λεωκράτους ἠκηκόεσαν.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ**ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ**

A. Να μεταφράσετε το απόσπασμα: «Ἐπειδὴ πᾶσαν πόλιν... ἢ κοινωνία ἢ πολιτική».

- 1. α.** Να δώσετε τον ορισμό της έννοιας «πόλις» όπως αυτός προκύπτει μέσα από το πρώτο κείμενο (A1, 1) και να επισημάνετε το προσεχές γένος της και την ειδοποιό διαφορά της.
- β.** Ποιες φράσεις του πρώτου κειμένου (A1, 1) υποδηλώνουν την τελεολογική αντίληψη του Αριστοτέλη; Να δώσετε το περιεχόμενό τους.
- 2.** «Στην τάξη της φύσης η πόλη προηγείται από την οικογένεια κι απ' τον καθένα μας ως άτομο». Πώς αντιλαμβάνεστε την άποψη αυτή του Αριστοτέλη;
- 3.** Ποια σημασία έχει η λέξη **πόλις** στον αρχαίο ελληνικό λόγο και ποιο είναι το συγκεκριμένο περιεχόμενό της στα Πολιτικά του Αριστοτέλη;
- 4.** Να γράψετε από δύο ομόρριζα ουσιαστικά (απλά ή σύνθετα) για καθεμιά από τις παρακάτω λέξεις του κειμένου: **συνεστηκυῖαν, δοκοῦντος, στοχάζονται, περιέχονται, καλουμένη.**

B. 1. Να μεταφραστεί το απόσπασμα.

2. Να γράψετε τους ζητούμενους τύπους για καθεμιά από τις παρακάτω λέξεις του κειμένου.

ἐψηφίσθαι: το γ' ενικό οριστικής στον ίδιο χρόνο και στην ίδια φωνή.

βουλευέσθαι: το α' πληθυντικό υπερσυντέλικου στην ενεργητική φωνή.

ἐπιδημοῦσιν: το γ' ενικό προστακτικής αορίστου α' της ίδιας φωνής.

ἀπήγγελλον: το β' πληθυντικό ευκτικής αορίστου α' μέση φωνή.

ἠκηκόεσαν: το απαρέμφατο μέλλοντα της ίδιας φωνής.

3. Να γράψετε τους ζητούμενους τύπους για καθεμιά από τις παρακάτω λέξεις του κειμένου:

διαπεπραγμένοις: την αιτιατική πληθυντικού του θηλυκού γένους.

περιπλέοντες: την δοτική πληθυντικού του ίδιου γένους.

ταῦτα: την κλητική ενικού του θηλυκού γένους.

ἐπιφανής: την δοτική πληθυντικού του ίδιου γένους.

ἄγων: την γενική πληθυντικού.

4. Να γίνει πλήρης συντακτική αναγνώριση των παρακάτω λέξεων και φράσεων: **λαθεῖν, περὶ δὲ τούτου, ὑμετέρων, πᾶσαν, περιπλέοντες.**

5. «ὅτι οὐχ ὁμοίός ἐστιν ὁ ἄγων περὶ τούτου καὶ τῶν ἄλλων ἰδιωτῶν»: να μετατραπεί η πρόταση στον πλάγιο λόγο με εξάρτηση «Ὁ ῥήτωρ εἶπεν».

6. Να αναγνωρισθῇ πλήρως η δευτερεύουσα πρόταση «ὅτι οὐχ ὁμοίός ἐστιν ὁ ἄγων περὶ τούτου καὶ τῶν ἄλλων ἰδιωτῶν».

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

A. Η μετάφραση του διδαγμένου κειμένου δε δίδεται για λόγους οικονομίας χώρου.

- 1. α.** Στο πρώτο κείμενο (A1, 1) ο Αριστοτέλης δίνει τον ορισμό της έννοιας «πόλις». Η «πόλις», ή αλλιώς η πολιτειακώς οργανωμένη κοινωνία είναι μια μορφή ανώτερης κοινωνικής συνύπαρξης («ἢ πασῶν κυριωτάτη»), που εμπεριέχει όλες τις άλλες μικρότερες κοινωνικές μορφές («πάσας περιέχουσα τὰς ἄλλας»), και αποβλέπει στο ανώτερο από όλα τα αγαθά («τοῦ κυριωτάτου πάντων»). Η «πόλις» υπερέχει επομένως έναντι των άλλων μορφών κοινωνικής οργάνωσης (οικογένειες, επαγγελματικές τάξεις κλπ) τόσο ποιοτικά όσο και ποσοτικά. Είναι δε «ἢ κοινωνία ἢ πολιτική». Στον ορισμό αυτό μπορούμε να διακρίνουμε το προσεχές γένος (genus proximum) της έννοιας «πόλις» και την ειδοποιό διαφορά της (specifica differentia). Συγκεκριμένα, το προσεχές της γένος, δηλαδή η ευρύτερη κατηγορία στην οποία εντάσσεται η έννοια, είναι ο όρος «κοινωνία» («κοινωνίαν τινα οὔσαν»).

Μάλιστα η αντωνυμία «τινά» δηλώνει ότι στην ευρύτερη έννοια κοινωνία ανήκουν και άλλες συμβιωτικές κοινότητες. Η ειδοποιός διαφορά της, δηλαδή το ιδιαίτερο εκείνο γνώρισμα που τη διαφοροποιεί από τις όμοιές της έννοιες, είναι το αγαθό στο οποίο αποβλέπει. Ειδικότερα, το αγαθό στο οποίο αποβλέπει, όπως βλέπουμε σε άλλο σημείο των Πολιτικών, είναι η ευδαιμονία των πολιτών που θα την αποκτήσουν μέσω της ηθικής αρετής. Είναι ανώτερο από όλα τα αγαθά στα οποία αποβλέπουν οι άλλες κοινωνίες και μ' αυτό η «πόλις» επιδιώκει το συμφέρον του συνόλου των πολιτών. Αντίθετα, οι άλλες μορφές κοινωνίας επιδιώκουν ένα επιμέρους αγαθό για το συμφέρον των μελών τους. Ο Αριστοτέλης επισφραγίζει τον ορισμό της έννοιας «πόλις» με τον χαρακτηρισμό πολιτική κοινωνία, δηλαδή την οργανωμένη πολιτειακά κοινωνία η οποία έχει αυτάρχεια, αυτονομία, ελευθερία, θεσμούς και πολίτευμα. Η πόλη, λοιπόν, αφορά τη γνωστή για τον αρχαίο ελληνικό κόσμο πόλη – κράτος, που αναπτύχθηκε ήδη από την αρχαϊκή εποχή στον ελληνικό χώρο.

- β.** Τελεολογική σκέψη ονομάζουμε αυτή που αναζητεί τελικό ή τελικά αίτια (τέλος= σκοπός) για την εξήγηση των πραγμάτων (φαινομένων, πράξεων, όντων κτλ.). Ο Αριστοτέλης υποστηρίζει ότι για κάθε ον υπάρχουν τέσσερα αίτια δημιουργίας, το κινητικό, το ειδικό, το υλικό και το τελικό αίτιο. Η τελεολογική του, λοιπόν, θεωρία αναζητά το αίτιο, το σκοπό του κάθε όντος προκειμένου να συμβάλει στη διερεύνηση της ουσίας του. Καθετί έχει δημιουργηθεί για να επιτελέσει έναν συγκεκριμένο σκοπό («τέλος») και να φτάσει στην τελείωση, την ολοκλήρωσή του. Έτσι και η πολιτική κοινωνία, όπως και κάθε κοινωνική ομάδα, συστάθηκε και υπάρχει για να επιτύχει έναν στόχο. Ο στόχος μάλιστα της πολιτικής κοινωνίας είναι ο ανώτερος, η ευδαιμονία όλων των πολιτών της. Συνδέει στο σημείο αυτό ο Αριστοτέλης τον άνθρωπο-πολίτη («πάντες») με την πόλη, δηλαδή την επιδίωξη του αγαθού ως σκοπού όλων των ανθρώπων με την επιδίωξη του αγαθού ως σκοπού της πόλης. Συγκεκριμένα, σ' αυτό το κείμενο το «τελικό αίτιο» υποδηλώνεται με τις εξής φράσεις: «πᾶσαν πόλιν ὁρῶμεν ... καὶ πᾶσαν κοινωνίαν ἀγαθοῦ τινος ἔνεκεν συνεστηκυῖαν» και «πᾶσαι μὲν ἀγαθοῦ τινος στοχάζονται», δηλαδή όλες οι κοινωνίες έχουν συσταθεί για την επίτευξη ενός σκοπού, του αγαθού που η υλοποίησή του θα τις ολοκληρώσει και θα δικαιολογήσει την ύπαρξή τους, «τοῦ γὰρ εἶναι δοκοῦντος ἀγαθοῦ χάριν πάντα πράττουσι πάντες», δηλαδή όλοι κάνουν τα πάντα για έναν σκοπό, το αγαθό που θα εξασφαλίσει δηλαδή την ευδαιμονία τους, «μάλιστα δὲ καὶ τοῦ κυριωτάτου πάντων ἢ πασῶν κυριωτάτη», δηλαδή η «πόλις» που είναι ανώτερη μορφή κοινωνίας στοχεύει στο ανώτερο αγαθό, δηλαδή την συλλογική ευδαιμονία της πόλης.
- 2.** Ο Αριστοτέλης διατυπώνει τη θέση ότι «στην τάξη της φύσης η πόλη προηγείται από την οικογένεια κι απ' τον καθένα μας ως άτομο». Σε άλλο σημείο των Πολιτικών του όμως είχε τονίσει ότι το άτομο και η οικογένεια, όπως και η κώμη είναι προγενέστερα τῇ γενέσει από την πόλη. Αυτό βέβαια δεν αποτελεί αντίφαση, γιατί είναι σύμφωνο με την Αριστοτελική αρχή: «τὸ τῇ γενέσει ὕστερον, τῇ φύσει πρότερον.» (Φυσικά 261 α 14). Η κυρίαρχη σημασία του «πρότερον», λοιπόν, δεν είναι χρονική, είναι αξιολογική και μεταφυσική (οντολογική). Το επιχείρημα που χρησιμοποιεί ο Αριστοτέλης στο σημείο αυτό είναι ότι η πόλις είναι προγενέστερη από το άτομο και την οικογένεια, γιατί το όλον προηγείται, προϋπάρχει από τα μέρη του. Αυτό συμβαίνει γιατί, όταν καταστραφεί το όλον, δεν υπάρχει και το μέρος. Για να στηρίξει τη θέση αυτή θα παραθέσει ένα παράδειγμα που προέρχεται από εμπειρική παρατήρηση: το παράδειγμα με το σώμα και τα μέλη του. Σύμφωνα με αυτό, αν πεθάνει το σώμα, που αποτελεί το όλον, δεν θα υπάρχουν ούτε τα μέλη του παρά μόνο το όνομά τους. Κι αυτό γιατί κάθε μέλος, όπως για παράδειγμα το χέρι, είναι λειτουργικό μόνο όσο υπάρχει το σώμα. Διαφορετικά θα πάψει να επιτελεί τις λειτουργίες που επιτελούσε και δεν θα είναι πια χέρι, αλλά θα του έχει μείνει μόνο το όνομα «χέρι». Επομένως, το σώμα είναι η προϋπόθεση για να υπάρχουν τα μέλη, ή διαφορετικά, το σώμα ως όλον προηγείται του μέρους. Όταν το μέρος αποχωρίζεται από το όλον, χάνει την ικανότητα να εκπληρώσει τη λειτουργία του και η πόλη προϋπάρχει φύσει από τον άνθρωπο γιατί, αν ο άνθρωπος αποχωριστεί από το σύνολο, παύει να είναι αυτάρκης. Αν ο άνθρωπος ήταν αυτάρκης από μόνος του και δεν χρειαζόταν την πόλη, τότε δεν θα ήταν προορισμένος από τη φύση να ζει σε πόλεις. Ένας τέτοιος άνθρωπος, όμως, δεν μπορεί παρά να είναι ή ζώο ή θεός. Έτσι, εξάγεται το συμπέρασμα ότι η πόλη αποτελεί προϋπόθεση για την ύπαρξη των μελών της και ότι προηγείται από αυτά, δηλαδή το όλον προηγείται του μέρους. Έτσι η πόλη, αν την εξετάσουμε γενικά, εμφανίζεται ως υστερογενές αποτέλεσμα εξελικτικής πορείας της κοινωνίας (οικίας καὶ κώμης), ως τέλος, ολοκλήρωση αυτών των κοινωνικών μορφών. Αλλά η πόλη ως τέλος προϋπήρχε οντολογικά από τα στοιχεία από τα οποία προέκυψε εξελικτικά, αν και πραγματώνεται στο τέλος της ιστορικής διαδρομής.
- 3.** Βλ. σχολικό βιβλίο σελ. 179, «Η αρχαία ελληνική λέξη πόλις ... από οτιδήποτε βρίσκεται έξω από την πόλιν».
- 4. συνεστηκυῖαν:** στάση, σταθμός
δοκοῦντος: δόγμα, δόξα
στοχάζονται: στοχασμός, στοχαστής
περιέχονται: ευεξία, ανακωχή
καλουμένη: κλήση, πρόσκληση.
- Β. 1.** Πρέπει να μην σας διαφύγουν, άνδρες, από την προσοχή σας αυτά, ότι δηλαδή η δίκη γι' αυτόν (τον Λεωκράτη) δεν μοιάζει με αυτές που αφορούν σε άλλους πολίτες. Γιατί, για έναν άνθρωπο που ήταν άγνωστος στους Έλληνες,

θα εναπόκειται αποκλειστικά σε σας να σκεφτείτε αν η ετυμολογία σας θα είναι καλή ή κακή. Αναφορικά με αυτόν τον άνθρωπο, ό,τι κι αν αποφασίσετε, θα συζητηθεί από όλους τους Έλληνες, οι οποίοι γνωρίζουν ότι τα έργα των προγόνων σας είναι ολότελα αντίθετα με αυτά που διαπράχθηκαν από αυτόν. Έγινε πολύ γνωστός εξ αιτίας του ταξιδιού του στην Ρόδο και της απαξιωτικής αναφοράς που έκανε εναντίον σας στους Ρόδιους και στους εμπόρους που έμεναν εκεί αυτοί, πλέοντας στις ελληνικές πόλεις λόγω της δουλειάς τους, ανέφεραν αυτά που άκουσαν για την πόλη από τον Λεωκράτη.

2. ἐψήφισται
ἐβεβουλεύκεμεν
ἐπιδημησάτω
ἀπαγγέλαισθε
ἀκούσεσθαι
3. διαπεπραγμένας
περιπλέονσι
αὕτη
ἐπιφανέσι
ἀγώνων
4. λαθεῖν = υποκείμενο του απρόσωπου ρήματος «δεῖ», τελικό απαρέμφατο.
περὶ δὲ τούτου = εμπρόθετος επιρρηματικός προσδιορισμός της αναφοράς στο ρήμα «ἐστίν».
ὑμετέρων = ονοματικός ομοιόπτωτος επιθετικός προσδιορισμός στο «προγόνων».
πᾶσαν = ονοματικός ομοιόπτωτος κατηγορηματικός προσδιορισμός στο «οἰκουμένην».
περιπλέοντες = επιρρηματική τροπική μετοχή, συνημμένη στο υποκείμενο «οὔ». Συντακτικά λειτουργεί ως επιρρηματικός προσδιορισμός του τρόπου στο ρήμα «ἀπήγγελλον».
5. Ὁ ῥήτωρ εἶπεν ὅτι οὐχ ὁμοίός εἴη ὁ ἀγὼν περὶ τούτου καὶ τῶν ἄλλων ἰδιωτῶν.
6. Δευτερεύουσα ονοματική ειδική πρόταση. Εισάγεται με τον ειδικό σύνδεσμο «ὅτι», που δηλώνει αντικειμενική κρίση, εκφέρεται με οριστική («ἐστίν»), γιατί δηλώνει το πραγματικό. Συντακτικά λειτουργεί ως επεξήγηση στη δεικτική αντωνυμία ταῦτα.

Επιμέλεια

Ομάδα Αρχαίων Ελληνικών Ε. Ο. ΟΡΙΖΟΝΤΕΣ

εκπαιδευτικός οργανισμός

ΟΡΙΖΟΝΤΕΣ